

ՎԻԼՀԵՄ

ԿԱՄ

ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ՆԵՐՈՂԱՄՏՈՒԹԻՒՆ

(ՅԵԱ յ'էջ 358)

ԳԼՈՒԽ Գ.

ԿԱԼԱՆ ԱՒՈՐՈՒՄՆ

ԿՈՄՄԱ խօսելէ դադրեցաւ . բայց իւր հառաչանքն էին , իւր արտասուքն , իւր նեղկտանքներն յայտնի վկայ էին նորա ապաշաւանաց և միանգամայն դասեր վիճակին վրայոց զգացած ցաւոց :

Հայրն Օղանդիին կարծեա ժառանգից եր նորա վըշտաց , և այս պատմութիւնս լսած ժամանակ քանի մը կաթիլէք արտասուաց առիւթը էին նորա արտահանումը : — « Որդե՛անի իմ , սկսաւ ըսել վերջապէս՝ աղօլու և տխրութեամբ զգածուած ձայնիւ , որդե՛անի իմ , քու գործած ուրիշ յայտնի է որ ամենամեծ է , բայց ոչ անհերքելի : Աստուած՝ ի՞նչեւի՜տ խնայեց իմանդ և զղջմանդ վրայ , այնպիսի գթութիւն և շնորհք պիտի ցուցնէ քեզ անշուշտ , որոց խորը մեղք չենք կուտլ իմականքն թափեալն : Աստուծոյ կրկնի գրայ , և հաստա որ եթէ կեդարացի այս տեղ կարենար իւր ձայնը լսելի ընել՝ պիտի խմացներ որ քեզի ներուձն կը շնորհէ : »

Կրօնաւարին խորհրդաւոր ձայնն և արտասուել զգացումն՝ որ քոյ խնցրեալ և հա զգացում էր՝ կարծեա Վիլլէմի վրայ խորին ապաւորութիւն գործեցին : Զորեւ հոռուեցանք միացուց անգիւրը և խառնեցանք զլուսնոյ այնպիսի ողբախաղիւստ զգացմամբ՝ որպէս փորձն ունեցած չէր մինչև այն որ , է խնդրեց ցրէն այլ լսէ իւր խառնազգացութիւնը : և խառնազգացութեան միջոցով հինացի մեջ գործած մեղքերուն : Երբ լսեց յարգելի Հորը ձայնը՝ որով երկնից զթափութիւն իւր վրայ կը պաւ դասեմիս արձակեմս խորհրդաւոր փոքրեցող կը պարբերէ , չկցեալ իւր յուզմանցը զսպել , այլ բնական արտիւ և կտուս նեղձաժգոյնով չհնկեալ , և քանի մը վայրկեան անկարող դասուեցաւ վանել մ'անգամ արտաքերտու , մինչդեռ կրօնաւարին քիչից կը դիտեր անհասարակելի զժամանակութեամբ : Յետոյ՝ ոտք երկնելով՝ գոչեց վերջապէս .

— Հայր իմ , ես իմ բախտս քու ձեռքդ կը յառնեմ : Ինչ որ կ'ուզես ինձի ծախար՝ այնպէս ըրէ :

« Աստուծոյ , որդե՛անի իմ , պատասխանեց Հայրն Օղանդիին , յանձնեց մեկի զմեկ Աստուծոյ կամար , ինչն ըստ իւր հաւայից կը կարգադրէ , բայց եթէ կարող լինի՜ր

քեզի նպաստաւոր գործ մը կատարել մարդկային արդաւորութեան տակ , ապահով եղիր որ պանք չիմ ընէր : Բայց այսօր զքեզ փնտռող խնդրակներէն ազատ մնալու համար՝ դիմար վանքին մէջ կեցիր . զուրէ Աստուած քարի խորհարդ մ'աղչէ մեզի . . . կարծեմ որ աղեղնաւորք մեկնած և հոռուցած լինին :

— Հաղար շնորհակալութիւն , Հայր իմ . . . պատասխանեց հոռուեցանք՝ հայտնալ ապախարող , իւր սուրտայրազութեան պատճառաւ , չկարենալով ուրիշ բան աւելցնել :

Հայրն Օղանդիին այն ատեն դուրս ելաւ սենեկէն և իւր ձեռաց մէջ առաւ կրօնին ձեռքը . որ սեղմեց զայն անհաւելի երախտագիտութեան զգացմամբ : Ուղղուեցաւ դէպ 'ի քովընդի եղած դուռն մի՝ որ կը հանէր վանքին նեղքնաւորակներէն միայն մէջ : Զգուշութեամբ առաջ դնացին 'իս կամարակալ սրահի մը միջէն , որ վանքին զերեզմանատան շրջան կողմը լըջապատուած բակ կը ձեռացներ : Լուսին իւր սպիտակ հառաչայթները տխուր կերպով կը լողեր կանաչութենէ մերկացած ծառերուն վրայ , և աշնանային հողմէն տարութեամբ լորցած տեղերէն մէջ գտնուած ամեն մէկ զերեզմանին զեռ աւելի աղղու և մեղամարտու երկնի վրայ կու տար : Այն տեղ ամեն բան մաւ կ'աղղեր , որ այնքան զարբեր վեր ամբոխութեան էին մաւազով նշխարք վանքին բնակիչներուն : Այս տեղ տարանիս՝ կրօնաւարին և Վիլլէմի կրօնին վրայ ըրած աղղեցութիւնն՝ իրենց մտածութեանց համարին էին : Իրենց արտազգացած և բարեպաշտ ակնարկ մի ձգեցին այն տեսարանին վրայ . կրօնն իւր հայեալքը զարբեր ցեղայն յարգելի ստանդարդին վրայ , բայց Հայրն Օղանդիին իւր վեղարն երեւան քայլեր ծածկեր էր :

Այն ատեն որ արաւին անկիւնը դարձան , մի և յոյն բողբոլի դուռն մի բացուեցաւ : Սաստիկ և պայծառ լոյս մի՝ բազմաթիւ շուներէ արձակուած՝ լուսաւորեց խնդրեալ կրօնաւարն և իւր աղղկիցը : Վերջինս ընէ զ'անցն , որուն արձագանք մեկի զմեկ Արարչի զգայն աղղիւսարներն , վանքի դիմեցնէ համարայ դնելու համար էր՝ որ դուռը

ԳԼՈՒԽ Դ.

ԿՅՈՒՄ ԵՒ ՄԵԽԹԱՐԱԴԻԹԻՒՆ

— 22 —

բացուեր էր: Անոնք ճանչցան փախուսականք . ձևներէն փախելէն անհնարին էր, ուստի կոմսն անշարժ կեցած սպասեց որ իրենց մտենան: Կրօնք՝ որոյ օգնութեամբ զիմած էր՝ իւր սրտին արեւութիւն տուեր էր, այն սրտին՝ որ մինչև այն պահուն սաստիկ կերպով երկնիզի հնթաւ կայ էր հեղած:

— Յառուն Նորին վեհափառութեան՝ փրկիպտո Բ. կայսեր, ըստ սպայն մտադաւալով, կոմս Պիլնէմ Պլազզեալ՝ զուց իմ կայանաւորս էք. հանցեք սուրբերնից ինձ յանձնելու:

— Ահաւսիկ, պատասխանեց կոմսն տխուր ձայնով, բայց հանդարտօրէն, յանձնելով իւր սուրբ սպայքն. ես մեզ կաշանաւորն եմ, սպաւտ վալդասայնի. թող Աստուծոյ կամեի կատարուի:

— Ամեն ասելցուց չալսն Օլանդիին ծանր ձայնով: Բնայց դառաւորով զէպ ի կոմսն՝ Ձեր պայծառութիւնն, հարցոց արտի յուշմամբ, գրգռեց ինչ շանար խելդդէլ, Ձեր պայծառութիւնն ինձ ուրիշ քակիք բան չունի:

— Դուք մարդկանց մէջ ամենազինեալ էք, չալս իմ, պատասխանեց կոմսն՝ սեղծելով նորա ձեռքը. մեր քաղցրութիւնն զիս յուսահատութիւնէ փրկեց. դարձեալ մեր վրայ կը վստահանամ. եթէ կարելի է մեզ օգնութիւն տրուել արջկանախ տաւջ զինքը մեր սուրբ հովանաւորս, թիան ներքէն, չալս իմ, չալս իմ, միայն զաւակդ օգտաւ ճառաւ. է՛ր որդեւ երկուք կը կրեն. ո՛ւ, հակադէմնորա վրայ խոստացեք որ զինքը պիտի սնանեք և պիտի միթաւրեք:

— Այո, որդեակ իմ, կը խոստանամ. և. բու բացաղայց զտեսնած աստեղ՝ իրեն վրայ պիտի հակեմ՝ ինչպէս դու ինքն:

— Ո՛հ, Աստուած իմ, շնորհակալ եմ քեզ, զոնց կոմս սըն. այժմ պիտի լվախեմ պիւքան բանս և զխաղաղութենէն, եթէ հարկ չիկի այդ կերպով մեռնիլս: Ասպետ, կու գամ մեզ հետ, ասելցուց զէպ ի կոմսն:

— Ե՛րթ խաղաղութեամբ, որդեակ իմ, բաւ չալսն Օլանդիին: Ես նաեւ զքեզ այ մեռեց պիտի չմոռուի:

Կոմսն ուզեց զարմեալ շնորհակալ լինել յարգելի կոմսնաւորին, վերջին անգամի մ'աւ մզել այն պատկանելի անձին վրայ՝ որ զինքը փրկութեան համարն մէջ գրեթէ երթ յուսոյ մէջ հաստատելով. բայց ես աներեւութացեր էր զերգովնաստան կամարակալներուն հետ: Սպայն պահուով վարեւեղաւ կալանաւորին հետ: Թեպէտ խոր գիւրի էր և ծածանակէ դուրս, սպայն նոյն ժամուն որդեակ մեկնիւր զէպ ի Բրիտանի: Պատգարայնի մէջ մտցուց կոմսը և ամենայն կարեւոր զգուշութեամբ զայն զոցեւումով հրաժեշտ տուաւ վերքին Արաւորոյցին, և միտաւ բռնելով իւր մարդկանց հետ՝ արագ արագ ինչ Բոն-Ֆլանդիէն բարձրութիւնը, ուղղուելով զէպ ի Բրիտանի հասնապարհը:



Բրիտանի քաղաքին մէջ արգէն սարածուեր էր Վլադիսլաւ կոմսին փախուստն. ամենամեծ եղբր էր բոլոր պաշտական իշխանաց զարմանք, որոց աստիճանին և պատիւներուն երկուր աստեմ մասնակցեր էր կոմսն, լսեւ լով այժմ թէ ինչպիսի եղիւրամբ ամբաստանուած էր: Այստե հանդերձ կը դժուարէին հաւատք ընծայել ամբաստանութեանց, և կը կարծէին ընդհանրապէս՝ այնպիսի խառնակութեանց դարու մէջ և Ալբայի դքսին խիստ վարչութեան ներքին, որ քաղաքական դաւադրութիւնն Վի ծածկուած պէտք է լինի՝ պատմութեան մ'անուան ներքին:

Վլադիսլաւ պաշտոնին մէջ ամեն զին հանդարտութիւն և խոր լուսութիւն արեւած էր. ընտ քաղաք լոյս չէր երևեր այն շքեղ քանակաբանին պատահաններէն. կարելի էր ցնել թէ արեւը մեկնիւրէն վերջը՝ ամեն բան այն տեղ, մեռած էր: Ծղառաց ասորին յարկի սեւ, նիկի մը մէջ մտղովուած՝ կրակաբանին լոյս քաղաքը՝ զարմացմամբ իրարու երես կը նայէին, իրարու կը հաղորդէին տխրութեամբ ինչ որ Վիլնէմ կոմսին մասին լորս կողմն տարածուած լրերէն լրեր էին, և միտաւար մայր կ'ուզէին խեղճ հասցնել, թէ արգէնք ինչ եղած էր կոմսին վատաստան ստոյղ պատճառն: Նորոյ մեկն նկուն երկրորդ օրն էր: Լուսն էին ծառայել որ կ'որոշը ըռներ էին կանդի Ս. Պետրոս վարդին մէջ և քերեք էին ի Բրիտանի. այս կ'որոշարուէր և աստափելի արկալ օժն վրայց արեւ տեղեկութիւն չունէին: Ամենք կը ցաւէին իրենց թշուառ ախրոյ մը և չկրնայով հոռադուր թէ նա յանձնարէր կեցող վնէն, կ'որոշարին թէ նորա և թէ իրենց օրհորդ արեւուհոյն Ալլիսիայն, Վիլնէմ կոմսին միտկ զստեք զմախալ վեհակնի վրայ:

Ալլիսիային կ'ընդհակայէին տապալիտութիւններ, բայց ընդհակայութիւնն, զոցորոթիւնն և պիւքի ընտառութեանը՝ զինքը ըստ վտանգիէն ի վեր ծառայեց համար սիրոյ աստակոյց մի դարձուցեր էին, իսկ զինքը հոգեւ չուզաւ համար յարգանքով ներքէ: Ամենք տեսեր էին իրար ստանակել ցաւը. չարաբանեցիկն ևս վշտեցր իրց ընց իւր ետ փախուստն ու կալանաւորութիւնը: Ամենք կը փախուցէին այս տխուր դառնութիւնը մեղմ մը և զինքն փափակէր. բայց ինչ մարդկայնի միթալտր քուլիւն կարելի էր զոքսով պայտի ամենամեծ զբոսաւորութեան մի զինոց: Ալլիսիայն՝ աստեղիկ հոռադուր մը զաստիճակաւութեամբ մեծցած, առ ք. իւր մայրն յանձնէր էր. մեռնելէն, աստե՛ւ, լոյնքիկի երթաւ թեան հողք, Ալլիսիայն՝ միայն կ'ընցեց մէջ՝ կրցաւ զտուր նեւ սոն միթալտուութիւնները՝ զստ արեւ տեղ չէր կարող քաղել, և իւր ետադուր քաղաքաւորութիւնի զարացոյց զինքն՝ համակուսութեամբ կ'ընէր պայտիկ զարկուրէն զմախալութեան մը: Եւ որուն ենթադայ եւ զած էր:

իող լինի կամ արարար և կամ յանցաւոր, բայց երբեք չի կրնար կոմս մեր բարեբաղը լինել չի դադարիք. մենք ամենքս ալ լաւ դիտենք, թէ ինչպիսի քաղցրութեամբ և բարեգիտութեամբ վարուած է նա մեր կոմ. քանի որ նորա փառաւորութեան մէջ կը դանդաղէր Ուրեմի երախտաբարութիւնն ու հառապարտութիւնն մեր վրայ պարզօր կը դնեն իրեն կամար ձեռքերնէս եկածն ընելու: Եւ որովհետեւ այս ախար պարագայիս մէջ առ Աստուած աղօթելէ դատ ուրիշ բան չկից կարող ընել, աւրին դիմենք ամենքս միասին՝ ինչպիսիք յերկինք՝ որ նա դաւանաւորեն ձգտաւ արձգնուի, և այս Աստուած դարձեալ մեզի մեր տէրը, և մեզմէ մեր օրերով տիրանալով՝ Ալլախիս կոմսունայն ըսել, որ մեր վրայ քաղցր հոգով ունի և միշտ բարեխիտ և առատամեծ եղած է և և յԱս խոսքերս՝ որք կարգէ դուքս յազգամար արտի արձատանտեցան այսպիսի կանգնուաւոր պարագայի մէջ, խմեն աշխարհաւ առատաւոր պատճառ. դարձան, և մի և նոյն վարդինին ամեն փառանքով տեսլին չորս կողմը բոլորած՝ ծաւր դրին. Բագնեի պատու Սրբոյ և Գլխու թիանը Մօրը լիսնիսի՝ Վլադիսլաւ կոմսին դիմումն կամար. ամեն մէկն ետանդեամբ և զգածեալ ձայնով պատասխանեցին, մանաւորով այն յիմարտեան վարժուբունքը՝ որով պաշարուած էին երկկողման սկիզբն ի վեր:

Այս վարդինին արդեաք ինչ կանգնուի եր օրերով կամուսնայն առանձնարարին մէջ: — Բազմած էր նա փառաւորել թիկնաթուի մը վրայ, զոր երբեքն առնելու գործին էր իմ օպեր. և նորա արտաօրաւորից արձգերն երբեմն կը քաղապիս իւր արտօրարին վերն. զիսեւ, զլաւ աղիւս խաչին վրայ և երբեմն սեպուղեաց կրօնաւորի մը վրայ, որ իրմէն քանի մը քալ կուտ. Ներս տեր էր և էր այն անձն՝ որ պահին առաջնորդութեամբ եկած էր այն տեղ, և զոր մեր ընթերցողք առանց զրօ փառաւորութեան պիտի ճանչին յանձին պատուական Շօր Օլաւդիկինի, որ իւր առ Վլադիսլաւ կոմսն առած խառաման կամուսնյ՝ եկած էր միւսիմարեղա զԱլլայն սխա:

— Ո՛հ, Հայր իմ, կ'ընէր օրերովն, Վլադիսլաւ կոմսն յանցաւոր չէ ճիսա այն եղբարմը՝ որով ըստառաւորուած է. նա՛ որ պիտեմ բարի, այնքան աշխատաւոր...:

— Դուստր իմ, վրայ բերաւ կրօնաւորն, Աստուած միայն կարող է մարդկայն արտի դադարելը ճանաչել ինձի չի վերաբերիլ որ և. ինչ մէկը դատաւարելու և ըստաւորն Յոյս անիմ որ դատաւոր մարդկայն կրից պիտի չկարգին: Իսկ չեղի կամար. որդիակ իմ, ամենեւ ին երկկողմէ կ'ընէր. Աստուած ճեղի կու պիտի լինի, և զուրէ ճեղի կամար կուլին լինի նաև Նոր դիմուն, զուն վատաւորութեամբ յանձնէ զճեղ նորա ուրիշ ողորմութեանն ինչով լինի անմեղ և կամ յանցաւոր, բայց Վլադիսլաւ կոմսն միշտ զու կարգ լինիցէ պիտի չդադրի, և զու պէտք է միշտ զինքն յարգուի և սիրուի: Իրաւ է, մարդկայն արգարտութիւնն չափ անգամ կ'ընէ կը զուր:

նախ, բայց ինչ որ ալ լինի՝ պէտք ենք նպատակել, Կուսանք ան ճիշտաւ սիրելէ այն անձնը՝ զորս նորք վերանեն կը դատաւարուեն:

— Ի՞նչպիսի միւսիմարութիւն կ'ու, տան ինձի զու խաւ, ճեղի, Հայր իմ. ապա Աստուած որ իմ և չու. արտից փառաւորութիւն կամուսնով գործելով վերանենաւ բայց և կը վախճմ այդ դատարարանէն, և թեպէտ չիմ կրնար կուստուր որ կարս այդպիսի մեծ երկնաւորութեամբ յանցաւոր լինի, բայց կը վախճմ որ իմ թեպէտ, որք կը դատուի Ալլայն դարձի խաւորարարին մէջ, իրենց աղցնութիւնը պիտի բանեցնեն և:

— Ի՞նչ նպատակու կը կուստուր որ փառաւորն վերանա առ Վլադիսլաւ կոմսին:

— Ի՞նչ նպատակու, Հայր իմ, այն նպատակու որ ամենին աւելի անարգաւորն են, բայց այնոր. ճորդիք ամենին աւելի կը քալէ մարդկայնի արտեղ, կ'ուրիշ լինի՝ նպատակու ըստաւորութեան Մայր լայր մ'ու, ենք որ տուտանցաւ. Արաւիկիմ Կոմսին կուտ մեր կողմանէ պապիս՝ Բրէնիւր-Վալինիկ թիկնաթի մատուաւ են վերջը, նորա սաղաւարտով քառամանն առնի խմել, զոր ժողովաւ Նոր և Արաւիկիմ կոմսին մէջ, և ալն կամուսնոյ զանուկով խնդիրը դատարարանի ձգուցնուի և նպար դատը չունեաւ: Կուստուր մերքեաւայն այդ կամուսնոյն ի վեր մեզի դէմ անշիմունից արտեղութիւն գտնած է:

— Այդ անձին արեւի մէջ դանդաղից աղցնութեւ ենք արեւն այնքան կը վախճուի:

— Այո՛, և այդ աղցնութեւն ինք կամար չառ աւելի անտանելի է, այնու որ Նոր ըստաւորութեան ժող մանակ Արաւիկիմ կոմսն կը միայ ամենին վերաւոր աղաւորուա:

— Կուստի ձայնը Աստուած վրայ, դատարարն իրեն վրայ միայն պէտք է զինք մեր արդ: Եւր աշխարհու թաց ի վատաւորէ և կուրտաններ օրիշ քան չի արտ մեղի, երկինք շուտ անգամ կը պատարարուի լինել նա մար առաւ և անակնկալ արեւութիւնները շիմու, որք զեակ իմ, յանձն ինչպիսիք բոլորովին իւր արտը պաշտա պատմութեան, արտանապիք. անեանկը և ձգէ զճեղ Սուրբ Մօրը դիմել մէջ և պատկապ երկնաւորի իւր նամոյ ներքին, ևս պիտի զամ զարմեալ զճեղ առնեն ըս և անշիմութիւններն բերելու Նոր վրայը:

— Շնորհակալ իմ, շնորհակալ իմ, լայնք արտից արտանակ, ձգելով ինչպիսիք միտաւորութիւն արտի առնի: Աստուած ինչ զճեղ ինձի զինքն՝ քաղաւ մէջ միւսիմար բերու կամար:

Կրօնաւորն արեւ զամ չեաւ, վեր վերաբոյ արտից կ'արտանակ յետ իւր արեւութիւնը ընդունուաւ կարգէ դուրս յազգամար քաղաւ, աղցնութեան զուր և զուր կուտ: Դիմաւոր տուտան իրեն կը ապաւն անշիմուն ուղը, որ արագից զապանութեան խոնարկելով արեւանկ զինքը, և առանց զամ մ'անգամ արտաբերելու՝ միշտ փողոցին զուտ յառաջնորդէ իրեն:

(Շարաշարունի)

